

Suomen *takertua*-pesyeen germaanisista juurista

Suomessa on joukko sanoja, jotka vaikuttavat kantasanaista **takka-* tai **takkv-* johduilta, mutta joiden kantasana itsenäisenä sanana ei näyttäisi säilyneen. Tähän sanueeseen kuuluu koko joukko verbejä ja muutamia nomineja; verbien perusmerkitys on 'tarttua, tarrautua, jäädä kiinni johonkin'.

Nykysuomen sanakirjassa (NS) tällaisia verbejä mainitaan kymmenkunta. Niissä kantaan on liitetty *-rta-*, *-lta-* tai *-ista-*elementti ja näihin puolestaan on taas liitetty toisia johtimia: *-rta-*johtimen sisältävät *takertaa* 'pyrkii takertumaan jhkn, liikkua tai tehdä jotakin kangertaen, kangertaa; puheesta: tankata, takeltaa; tartuttaa kiinni, takerruttaa' ja siitä edelleen johdetut frekventatiivinen *takerrella* ja passiivis-refleksiivinen *takertua* 'jäädä (sotkeutua, tahmaantua) kiinni jhkn, juuttua, iskostua; (refl. konkr.) tarttua, tarrautua; sekaantua, puuttua (asiaan); (harv.) kiintyä, mieltyä' ja kausatiivinen *takerruttaa*. Vanhassa kirjakielessä näistä on ollut käytössä *takerrella* (1749; Jussila 1998), *takertua* (Porthanin lisäys Jusleniuksen sanakirjaan) ja *takertaa* (Ganander 1787). *-lta-*elementin sisältävät NS:ssa mainituista verbeistä *takeltaa* '(varsinkin puheesta:) kangertaa, änkyttää, sopertaa; (harv.) tartuttaa, liimata' ja *takaltaa* '(lumesta:) takertua tai iskostua suksen, jalaksen tms. pohjaan; (suksista, jalaksista:) tarttua lumeen, luistaa takerrellen' ja näistä edelleen johdetut *takeltua* 'liimautua, iskostua kiinni jhkn; takertua', *takellella* '(vars. puheesta) kangerrella' ja *takallella* '(vars. puheesta:) kangerella, takerrella, takellella'. *-ista-*johdoksesta NS:ssä mainitaan sen harvinaiseksi luokiteltu (PS ei sitä enää tunne) inkoatiivinen edelleenjohdos *takistua* 'takertua', joka esiintyy jo Agricolalla 1544 (Jussila 1998); murteista se tunnetaan lähinnä Etelä-Pohjanmaalla. Sen kantaverbi *takistaa* esiintyy vanhemmissa sanakirjoissa Jusleniukselta (1745) alkaen muun muassa merkityksissä 'takertua; ravistaa'¹; murteissa sillä on merkityksiä 'tarttua kiinni suksen pohjaan (lumi; paikoin savolaismurteissa); tarttua kiinni, ahdistaa; likistellä, kaulailla' (tietoja Varsinais-Suomesta ja Kaakkois-Hämeestä). Tästä on johdettu edelleen *takistella* 'tarttua suksen pohjaan (nuoskalumi; Heinävesi); tarttuilla kiinni; tehdä tenää, vastustaa (hajatietoja Varsinais-Suomesta, Kaakkois-Hämeestä, Etelä-Savosta ja Etelä-Karjalasta)'. Murteissa tunnetaan myös supistumaverbit *takita* (*takkiaa*; kaakkoismurteet, Etelä-Savo) 'takertua (esim.

1. Juslenius (1745, 368) antaa verbille merkitykset 'ceu lappa incommodo, vestibus adhaereo; concutio; fastnar wid som karrbor; skakar'.

lumi sukseen)’ ja *taketa* (*takkeaa*; kaakkoismurteet) ’juuttua’. Lönnrotin sanakirjassa mainitaan myös *-ise*-johdos: *takista* (*takise-*) ’fastna’.

Vastineita osalle edellä mainituista verbeistä (eri kielistä eri johdostyypp-
pejä) löytyy inkeristä, karjalasta, vepsästä ja virosta: ink. *tagistä* ’puristaa, likis-
tää’; karj. *takeltoa* ’iskostua, paakkuuntua, takertua (esim. lumi sukseen pohjaan,
ruoka suuhun)’, *takeltu* ’id.’; joutua hankaluuksiin, vaikeutua; sortua, takellella
(ääni, puhe); kulua repaleiseksi (vaate)’; *takertoa* (Korpiselkä), *takertuo* ’takert-
tua’ (Vuokkiniemi) (KKS), joka voi olla lainaa suomesta (SKES, SSA); vepsE.
takāta (prs. *takādab*) (Zajtseva–Mullonen), vepsP *takalta* (prs. *takaldab*) ’takal-
taa, tarttua kiinni (lumi sukseen)’ (SSA III 2000, 258); vir. *takistada* ’kiinnittää,
painaa kiinni; pitää kiinni; estää, ehkäistä; pysähtyä, pysyä kiinni; kompastua,
änkyttää’, *takistuda* ’estyä, ehkäistyä’, *takitseda* ’tarttu(ill) kiinni; kompastua;
liukastua’. Kaikki etymologiset sanakirjat (SKES IV 1969, 1207–1209; Raun
1982, 170; EEW 1982/83, 3053–3054; UEW I 1988, 507–508; SSA III 2000, 258;
Häkkinen 2004, 1260–1261; EES 2012, 510) yhdistävät viron verbin *takerdada*
’penkoa, sotkea, pölyyttää; kaivautua’ suomen *takertaa*-verbiin; äänteellisesti ne
vastaavatkin toisiaan täysin, mutta viron sanan merkitys on niin poikkeava, että
sen kuuluminen tähän on mielestäni epävarma. Viron *takerduda* ’takertua’ puo-
lestaan on uudissana (EEW 1982/83, 3053–3054).

Takertaa-, *takertua*-verbille on esitetty vastine myös hantista, hantiI
täyrayə- ’puristaa’; E *təxərt-* ’tartuttaa, panna kiinni’; P *təxort* ’ripustaa’; tämä
yhdistys on kuitenkin epävarma (SKES ibidem, UEW ibidem, SSA ibidem,
Häkkinen ibidem, EES ibidem). Häkkinen perustelee tätä vastineiden etäisyy-
dellä. SKES:n mukaan hantin sana voi olla myös itämerensuomen sanasta eril-
linen deskriptiivinen sana.

Äänteellisesti ja merkityksenkin puolesta lähellä edellä mainittuja ver-
bejä on joukko nomineja. Suomen yleiskielessä sellainen on substantiivi *takku*
’likaisuuttaan tm. toisiinsa takertuneiden karvojen muodostama sekava kimppu,
vanuke; karvapeite, jossa on tällaisia kimppuja; karvalähdössä (vars. levymäi-
sesti) irtautuva karvapeite; (kans.) talvella ja keväällä keritty huono, takkuinen
lampaanvilla; edelliskesäinen kuloruoho, lyhyt heinä’ (NS). *Takku*-sanalla on
vastineita useimmissa muissa itämerensuomalaisissa kielissä: ink. *takku* ’(seinä)
tilke, esim. huono pellavatappura; sotku’, karj. *takku* ’huono, takkuinen villa,
karva tai tukka; huono heinä; jäkki (heinäkasvi), *Nardus stricta*’, lyyd. *tak* (mon.
takud) ’takku (lampaassa, hevosessa, hiuksissa)’, vatj. *takku* ’tappura, rohdin,
tilke; vanha karva (eläimellä); takkuuntunut villa (lampaassa)’ ja viron *takk*
(g. *taku*) ’tappura(t); takku’ (SSA). Sekä suomessa että muissa kielissä on myös
johdoksia, esim. sm. *takkuilla*, *takkuuntua*, *takkuinen* (PS), karj. *takku(h)ine*,
takkuvuo ’takkuuntua’ (KKS), lyyd. *takukaz* ’takkuinen’ (Kujola), vatj. *takukaz*,
takkuin ’id.’ (VKSR), vir. *takukas* ’tappurainen’, *takune* ’id.’, *takutama* ’tiivistää
tappuroilla’ (EEW).

Murteista tunnetaan nomini *takki* (Lemi, Uukuniemi, Jaakkima, Uusi-
kirkko Vpl., Tyrö) ’nuoskaluminen (keli)’, *takkilumi* (Parikkala, Sakkola) ’nuos-
ka, tarttuva lumi’. *Takki* ’nuoska’ -sanalle on kirjattu vastine karjalasta, Suis-
tamosta; karj. *takki* ’nuoskalumi’ tosin saattaa olla lainaa suomesta (SKES).

Suomen murteissa on myös samaan sanueeseen kuuluvia selviä adjektiiveja: *takkala* (savolaismurteet, Pohjanmaa, Peräpohjola, Tornionjokilaakso, Länsipohja) 'tarttuva (lumi), huonoluistoinen (keli); nuoska, tarttuva lumi, huono keli; (harv.) vaikea (tilanne, puhe)', *takkela* (Ikaalinen, Raisio, Asikkala, Taipalsaari) 'nuoska (keli)', *takera* (Halikko) 'tahmainen, tuhruihin; tökerö, saamaton', *takerainen* 'tuhruihin, tahmea (Halikko, Pertteli); nuoskainen (keli; Muurla)', *takeroro* 'puuomainen seos, sose (EPohjanmaa); kankeasorminen ihminen, tohelo (paikoin länsimurteissa)' (SKES). Osalla näistä on vastine karjalassa: *takkala* (Uhtia, Impilahti), *takkela* (KiestinkiP) 'nuoskainen (kelistä, lumesta)', *takkelo* (Suojärvi) 'id.; pieni surkea olento'.

Etymologisissa sanakirjoissa edellä mainittuja itämerensuomen sanoja on käsitelty vähän eri tavoin. SKES:ssä on hakusanoina kaksi nominia, *takki* 'nuoska(lumi)' (SKES IV 1969, 1207–1209) ja *takku* (SKES IV 1969, 1209). Niissä *takku*-sanaan on yhdistetty edellä mainituista verbeistä *takita* (: *takitsen*, paik. murt.), tosin vain merkityksessä 'keritä lampailla kevät- tai talvivillaa', muut verbit ja nominit mainitaan *takki*-artikkelissa, tosin sanoen niitä pidetään tavalla tai toisella sen johdoksina. *Takki*- ja *takku*-sanojen etymologista yhteenkuuluvuutta pidetään mahdollisena mutta ei varmana. SSA:ssa on kolme hakusanaa: *takertua*, *takistua* ja *takku* (SSA III 2000, 258, 259); Häkkisen (2004, 1260–1262) sanakirjassa hakusanoina ovat *takertua*, *takellella* ja *takku*. Sekä SSA:ssa että Häkkisen sanakirjassa pidetään kaikkien näiden sanojen yhteenkuuluvuutta varmana. Mägiste (EEW 1982/83, 3053–3054) käsittelee viron verbit *takerdama* ja *takistama* varmasti samaa alkuperää oleviksi; itämerensuomen (vir.-sm.-karj.-lyyd.) *takk*-sanon kuuluminen näihin on Mägisten (EEW 1982/83, 3054–3055) mukaan mahdollinen mutta ei varma; EES:ssä (2012, 510) yhteenkuuluvuus esitetään varmana, Raun (1982, 170) sen sijaan ei millään lailla viittaa viron *takerdama*-, *takistama*- ja *takk*-sanojen mahdolliseen yhteiseen alkuperään.

Kaikki suomen ja viron etymologiset sanakirjat mainitsevat mahdollisuuden, että hantin *täyrayə-* 'puristaa' voisi olla itämerensuomen **takerta*-verbin vastine ja sana näin ollen olisi alkuperältään suomalais-ugrilainen. Häkkinen (2004, 1260–1261; s.v. *takertua*) ilmoittaa, että sanavartalon alkuperäiseksi asuksi on rekonstruoitu **takk3-*. UEW:ssä on lähtökohtana kaksi eri sanaa, toinen voisi olla uralilainen, toinen suomalais-ugrilainen; molemmat tosin on esitetty hyvin epävarmoina. Uralilaisella verbillä **takka-* 'hängen, haften, stecken bleiben' (UEW I 1988, 507) olisi mahdollisia jatkajia toisaalta itämerensuomessa (sm. *takki* 'nuoskaluminen keli', *takkala*, *takalta-*, *takelta-*, *takista-* sekä vir. *takista-*, *takitse*²) ja toisaalta samojedikielissä (? sam.selk. N *tokuatpa*, OO *tjokuatpa* 'es blieb stecken, haftete eng', Ta. *tok(k)al-* 'anziehen, tragen (Kleid)', *tokkaltj-* 'anziehen, anhängen'). Yhdistys on UEW:n mukaan epävarma suuren etäisyyden takia sekä myös siksi, että selkupin sanan tarkka alkuperäinen merkitys on jäänyt hämäräksi. Suomen ja viron etymologiset sanakirjat eivät tätä

2. Tässä yhteydessä UEW mainitsee myös vir. *takerda-* 'zerwühlen, zerzausen', mikä lienee lapsus, koska sen äänneasu viittaa suom.-ugr. **takk3(-r3-)*-vartalon yhteydessä mainittuihin itämerensuomen sanoihin ja se mainitaankin siellä.

yhdistystä edes mainitse. Suomalais-ugrilaiseen **takk₃(-r₃-)* 'haften, kneten, hängen' asuun UEW (I 1988, 507–508) palauttaa itämerensuomen *-rta*-johdokset ja edellä mainitut hantin verbit, mutta varustaa sekä itämerensuomen että hantin vastineet kysymysmerkillä. UEW:n mukaan johdin *r* tuli tähän sanaan mahdollisesti jo suomalais-ugrilaisena aikana, mutta todennäköisemmin vasta itämerensuomen ja hantin erilliskehitysten tuloksena. Kaiken kaikkiaan käsiteltävien sanojen kantasuomen takainen historia on siis varsin epävarma.

Takertua-sanue ei ole paljoakaan kiinnostanut etymologeja ja näin ollen sen alkuperä on suureksi osaksi jäänyt näihin päiviin saakka hämärän peittoon. Joitakin arveluja sanueen deskriptiivisyydestä löytyy etymologisista sanakirjoista: UEW (I 1988 *ibidem*) pitää suom.-ugr. **takk₃(-r₃-)* -sanaa onomatopoeettisena³. SKES:n (IV 1969, 1208) mukaan hantin *takertua*-sanueeseen liitetty sana voi myös olla itämerensuomen sanasta erillinen deskriptiivinen sana, mistä ehkä voidaan epäsuorasti päätellä, että SKES tulkitsee myös itämerensuomen sanueen deskriptiiviseksi. Selvästi deskriptiiviseksi sanueen leimaa Mägiste (EEW 1982/83, 3053–3054).

Takertua-verbin etymologista yhteyttä *taistella*-verbiin on ounasteltu silloin tällöin. Lauri Hakulinen (1979, 391–392) on sivunnut tätä, mutta hän ei varsinaisesti ota kantaa sanojen alkuperään. Käsitellessään sanaston morfologis-semanttista kasvua hän yhdistää etymologisesti murren *takistella* merkityksessä 'olla käsikähmässä, painia' ja *taistella* ja lähtee siitä, että kummankin alkuperäinen merkitys on ollut 'takertua toisiinsa'; hänen mukaansa *taistella*-sanassa *k:n* heikko aste sekä tavurajan häviäminen "ovat muoto-opillisesti erottaneet verbin *k:llisista* sukulaisista, sellaisista kuin *takistella*, *takistua* ja *takertua*". Jorma Koivulehto (2009, 97–98) on *taistella*-verbin alkuperää selvitellessään ottanut kantaa myös *takertua*-sanueen etymologiaan. Hän selittää *taistella*-verbin iteratiiviseksi *-ista*-johdokseksi kantavartalosta **taka-* ja tämän puolestaan germaaniseksi lainaksi: "← germ. / kantaskand. **taka-* 'ottaa, tarttua kiinni', myös nominina **taka-* 'ote' yms.". Kantaverbi **taistaa* on Koivulehdon mukaan hävinnyt, mutta sitä edustaa siitä johdettu nomini *taisto*⁴. Edelleen hän mainitsee, että "samaa lainakantaan kuvittelisi helposti kuuluvan myös murt. *takistaa* 'tarttua kiinni, takertua' ja *takistella* 'tarttu(ill)a kiinni, takellella; vastustella". Samaan pesyeeseen hän lukee varmasti sm. *takertua* ja vir. *takistada* sekä kiinnittää huomiota myös muutamiin muihin sanoihin: "vrt. myös *takellella* ja *takkala* keli 'tarttuva lumikeli', jopa ehkä *takku* 'otkeentunut tukka". Koivulehdon mukaan kyseessä on ainakin osittain deskriptiivistynyt sanue, jonka juuria on enää vaikea kaivaa esiin. Hän pitää kuitenkin mahdollisena, että tässä sanueessa kantana olisi germaanisperäinen **taka*, joka olisi jo varhain kehittännyt rinnalleen deskriptiivistyneitä rönsyjä.

3. UEW:ssä sanaa onomatopoeettinen (onomatopoetisch) käytetään laajassa merkityksessä; se sisältänee kokonaisuudessaan sen, mitä fennistiikassa usein nimitetään sanalla deskriptiivinen.

4. Nomini *taisto* vaikuttaa kuitenkin pikemminkin myöhäiseltä takaperoisjohdokelta, sillä kirjakeilessä se esiintyy vasta 1800-luvulta alkaen. Verbiä *taistella* sen sijaan on käyttänyt jo Agricola ja substantiiveina vanhassa kirjakeilessä ovat esiintyneet *taistelemus*, *taistel(l)us* (Jussila 1998, 260).

Koivulehdon ajatus etsiä itämerensuomen *takertua*-sanueen alkuperää germaanisesta **taka*-sanueesta osuu varmasti oikeaan, mutta kyse on selvästi lainasta, joka on täysin erillään *taistella*-verbistä. Koivulehdon mukaan *taistella* koostuu lainavartalosta **taka*- sekä johtimista *-ista-* (**takista* > **tayista*- > **taista-*) ja *-ele-*. Kaikkien *takertua*-sanueeseen liittämieni sanojen kantavartalo on **takka-/takkV-*. Se voidaan selittää lainaksi kantagermaanisesta **takan-* tai kantaskandinaavisesta **taka* -verbistä; germaanisen verbin alkuperäiseksi merkitykseksi on oletettu 'koskea, tarttua'. Sen jatkajia ovat muun muassa mnorj. *taka* 'ottaa', mruots. *taka*, *tagha* 'koskea, ottaa, tarttua', ruots. *taga* 'ottaa; tarttua; siepata jne.', isl. *taka* 'tarttua, ottaa kiinni; alkaa' (de Vries 1962, 580). Edelleen samaan germaaniseen sanueeseen on liitetty keskialasaksan *tacken* 'koskea, kosketella; nipistää; tarttua' ja muinaisfriisin *tetzia* 'anastaa' (Hofmann & Popkema 2008) sekä keskihollannin *tāken* 'tarttua (kiinni), tarrautua' ja gootin *tekan* (perf. *taitok*) 'koskea' (Blöndal Magnússon 1989, 1023; Philippa et al. 2009, 339), jotka tosin edustavat eri ablautastetta. Mengl. *taken*, engl. *take* 'ottaa, tarttua; jäädä kiinni' on tavallisesti selitetty lainaksi skandinaaviselta taholta (esim. Hellquist 1939, 1158; de Vries 1962, 580; Holthausen 1963, 341).

Mahdollista tietysti on, että germaanista sanaa on lainattu useampaan otteeseen ja että joissakin tapauksissa originaali olisikin germaaninen nomini **taka-*, jonka jatkajia ovat mm. mnorj. *taka* f. 'riistäminen, varkaus' (Baetke), mnorj. *tak* n., mruots. *tak*, 'ote, veto; ottelu, kahakka; takuu', isl. *tak* 'kosketus; nykäisy; voimainponnistus' (de Vries 1962, 580; Blöndal Magnússon 1989, 1023). Olipa germaaninen originaali sitten verbi **taka(n)-* tai substantiivi **taka-*, selitys on äänteellisesti täysin moitteeton: germ. *-k-* on korvattu itämerensuomessa geminaatta-*kk-*lla, mikä on tavanomainen substituutio vanhoissa lainoissa (esim. *kukkaro* ~ germ. **kukara-z*, *lakata* ~ germ. **slakō(ja)n-*, *lakka* ~ germ. **flakan-*); lainavartaloon on sitten lisätty erilaisia itämerensuomalaisia johtimia. Semantiikkakaan ei tuota minkäänlaisia ongelmia: merkityksiä 'tarttua' ja 'tarrautua' löytyy myös germaanisella taholla.

Takertua-sanueeseen kuuluu varmaan jollakin tavalla myös metsästys-termi *takka* 'ansa, jossa vipuna toimii joko kasvava tai maahan lyöty joustava puu tai haarapuuhan asetettu riuku (NS), vipulaitteeseen sidottu ansasilmukka (Vuorela 1979)', joka tunnetaan kaakkoismurteista ja paikoin Etelä-Savosta. Paikoin Etelä-Savossa ja ympäristössä esiintyy myös johdos *takkanen*. Sanalle löytyy vastine karjalasta, karj. *takkine*, *takkilauda* (Suistamo) 'pikkulintujen pyyntiin käytetty jouhisilmukka-ansa' (KKS). SKES (IV 1969, 1207) ja SSA (III 2000, 259) ovat tosin sitä mieltä, että *takka* 'ansasilmukka' on samaa lähtöä kuin Peräpohjolan ja Länsipohjan murteista tunnettu *takka* 'reen ketaraparia yhdistävä (paju- tai kuusi)orsi', jolle puolestaan SKES ja SSA esittävät epävarman ruotsalaisen alkuperän (< ? ruots. *stake*, murt. Sm. *staka*, *stakko* 'seiväs, vapa, keppi'). Jo näiden kahden *takka*-sanan levikki tekee niiden yhteen kuumumisen erittäin epätodennäköiseksi eikä semantiikkakaan vakuuta. Sen sijaan germ. **taka*-nomini sopii hyvin *takka* 'ansasilmukka' -sanan originaaliksi. Se on äänteellisesti ongelmaton ja semantiikaltaankin looginen: ansasilmukka saa otteen saaliista ts. saalis tarttuu, takertuu ansasilmukkaan.

Onko mahdollista, että samasta germaanisesta originaalista **taka-* on voitu saada itämerensuomeen sekä *taistella* että *takertua*, *takistua* jne.^{5?} Aivan mainiosti, mutta kyse on selvästi erillisistä ja eri-ikäisistä lainosta. Useimmis-
sa vanhoissa germaanisissa lainoissa germ. **-k-* on korvattu itämerensuomessa **-kk-*lla, siis tässä tapauksessa odotuksemukainen on itämerensuomen **takkkV*, joka on kantana *takertua*-pesyessä. *Taistella*-verbin Koivulehto selittää *-ista-* suffiksilla muodostetuksi lainakannasta **taka*, mikä edellyttää, että germ. *-k-* on korvattu itämerensuomessa *-k:*lla. Tämä onkin mahdollista toisaalta silloin, kun laina on erittäin vanha, esim. *laki* 'katto' ~ germ. **flakan-* (LÄGL II 1996, 163–164), ja toisaalta myöhäisissä skandinaavisissa lainoissa, esim. *katu* ~ ruots. *gata* (SSA I 1992, 329). Sopiva originaali olisi myös kielimuoto, jossa skandinaavisessa **taka*-sanueessa on klusiili *-k-* heikentynyt, esim. muinaisruotsin *tagha* (vrt. nykyruotsin *taga*).

Summa summarum

Takertua-pesyeen juuret ovat germ. **takan*-verbissä ja germ. **taka*-substantiivissa. Jo alun perin siihen on liitetty johdin tai johtimia, ja aikojen saatossa sitä on varioitu lisää. *Taistella*-verbin juuret ovat samassa germaanisessa sanueessa. Se voisi äänteellisesti olla joko hyvin vanha germaaninen tai nuori skandinaavinen laina; se olisi siis voitu lainata aikaisemmin kuin *takertua*-sanue tai vasta keskiajalla. Koivulehtokin (2009, 98) toteaa, että lainautumisaika on vaikea määrittellä. *Taistella*-verbin levikki (tunnetaan vain suomesta) ja semantiikka puhuvat kyllä myöhäisen lainautumisen puolesta. (Ks. myös LÄGL III 2012, 266–267.) Vaikka lainautumisaikoja ei voidakaan tarkkaan määrittellä, sanojen eriaikainen lainautuminen selittää paljon, eikä liene mitään syytä puhua ”deskriptiivistyneistä rönsyistä”, vaikka sanueen ekspressiivinen luonne näkyikin johdosten moninaisuudessa.

Kirjallisuus

- Baetke, Walter 1965–1968: *Wörterbuch zur altnordischen Prosaliteratur I–II*. Berlin: Akademie Verlag.
- Blöndal Magnússon, Ásgeir 1989: *Íslensk orðsifjabók*. S.1. Orðabók Háskólans.
- EES = Metsmägi, Iris & Meeli Sedrik & Sven Erik Soosaar (toim.) 2012: *Eesti etimologia sõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- EEW = Mägiste, Julius 1982–1983: *Estnisches etymologisches Wörterbuch I–XII*. Helsinki: Finnisch-Ugrische Gesellschaft.
- Ganander, Christfrid [1787]: *Nytt Finskt Lexicon*. Alkuperäiskäsikirjoituksesta ja sen näköispainoksesta toimittanut Liisa Nuutinen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura – Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1997.
- Hakulinen, Lauri 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Helsinki: Otava.

5. Mainittakoon vielä, että suomen *taata* (*takaa-*) -verbinkin juuret johtavat samaan suuntaan. Sen originaali on germ. **taka*-substantiivin johdos germ. **takō(ja)n* tai sen myöhempi, mahdollisesti vasta keskiaikainen muoto. (Ks. esim. LÄGL III 2012, 258–259.)

- Hellquist, E. 1939: *Svensk etymologisk ordbok I–II*. Ny omarbetad och utvidgad upplaga. Lund: LiberLäromedel.
- Hofmann, Dietrich & Popkema, Anne Tjerk 2008: *Altfriesisches Handwörterbuch*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- Holthausen, F. 1934: *Altenglisches Etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Karl Winter.
- Häkkinen, Kaisa 2004: *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Juva: WSOY.
- Juslenius, Daniel [1745]: *Suomalaisen Sana-Lugun Coetus*. Näköispainos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1968.
- Jussila, Raimo 1998: *Vanhat sanat. Vanhan kirjasuomen ensiesiintymiä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura – Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Kujola, Juho 1944: *Lyydiläismurteiden sanakirja*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Kluge, Friedrich & Seebold, Elmar 2002: *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. 24., durchgesehene und erweiterte Auflage. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Koivulehto, Jorma 2009: Etymologisesti hämäriä *-(is)ta*-johdosverbejä, lainoja ja omapohjaisia. – *JSFOu* 92: 79–102.
- Lehmann, Winfred P. 1986: *A Gothic Etymological Dictionary*. Leiden: E. J. Brill.
- LÄGL = Kylstra, A. D. & Hahmo, Sirkka-Liisa & Hofstra, Tette & Nikkilä, Osmo 1991–2012: *Lexikon der älteren germanischen Lehnwörter in den ostseefinnischen Sprachen I–III*. Amsterdam – New York: Rodopi.
- Lönnrot, Elias 1874–1886: *Suomalais-Ruotsalainen Sanakirja I–II*. – A. H. Kallio (toim.), Lisäviikko Elias Lönnrotin Suomalais-Ruotsalaiseen Sanakirjaan. 1886. Kolmas, manual-menetelmällä jäljennetty painos. Porvoo: Werner Söderström 1958.
- NS = *Nykysuomen sanakirja*. 1966. Lyhentämätön kansanpainos. Porvoo – Helsinki: Werner Söderström.
- ODEE = Onions, C. T. (toim.) 1969: *The Oxford Dictionary of English Etymology*. Reprinted with corrections. Oxford: Oxford University Press.
- Philippa, Marlies et al. 2009: *Etymologisch woordenboek van het Nederlands s–z*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- PS = *Suomen kielen perussanakirja*. Kolmas osa. 1994. Helsinki: Painatuskeskus – Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Raun, Alo 1982: *Eesti keele etimoloogiline teatmik*. Rooma – Toronto: Maarjamaa.
- SKES = Toivonen, Y. H. & Erkki Itkonen & Aulis J. Joki & Reino Peltola (toim.) 1955–1978: *Suomen kielen etymologinen sanakirja*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- SSA = Itkonen, Erkki & Ulla-Maija Kulonen (toim.) 1992–2000: *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja I–III*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 556, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus – Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- UEW = Rédei, Károly (toim.) 1988: *Uralisches etymologisches Wörterbuch I–II*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- VKSR = *Vadja keele sõnaraamat 1–7*. 1990–2011. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Vries de, Jan 1962: *Altnordisches etymologisches Wörterbuch*. 2. verbesserte Auflage. Leiden: E. J. Brill.
- Vuorela, Toivo 1979: *Kansanperinteen sanakirja*. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.
- Zajtseva, M. I. & Mullonen, M. I. 1972: *Slovar' vepsskogo jazyka*. Leningrad: Nauka.